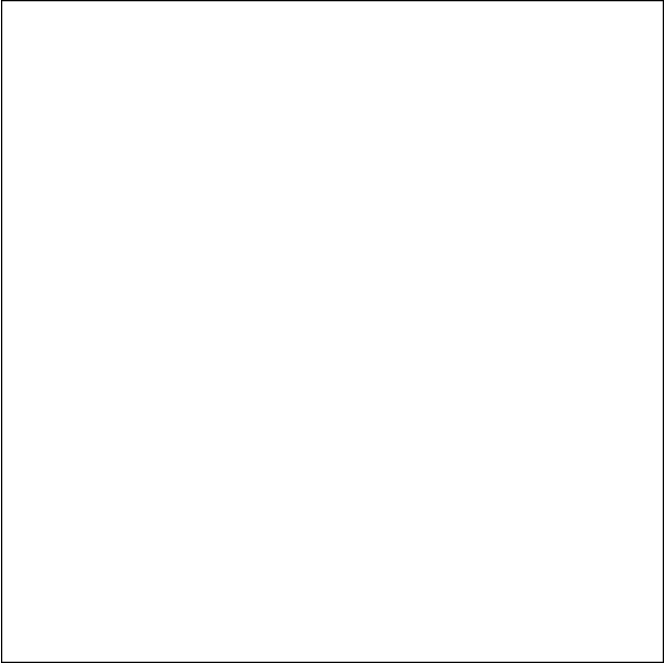

N#oosi xabe kare are

✎ Kandume Ruusa, Sennobia-Charon

✎ Kandume Ruusa, Sennobia-Charon

Katjiuongua, Elias N Nghitewa

✎ Jamanovandu Urike

✎ Cwi Debe, Tsemkxao Cwi, G#kao J. B.

Kxao, Kileni A. Fernando, Festus Soroab,
Sylvia Fernando, Kagece Khalie Niani

This work is licensed under a Creative Commons
[Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0)
[International License.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0>

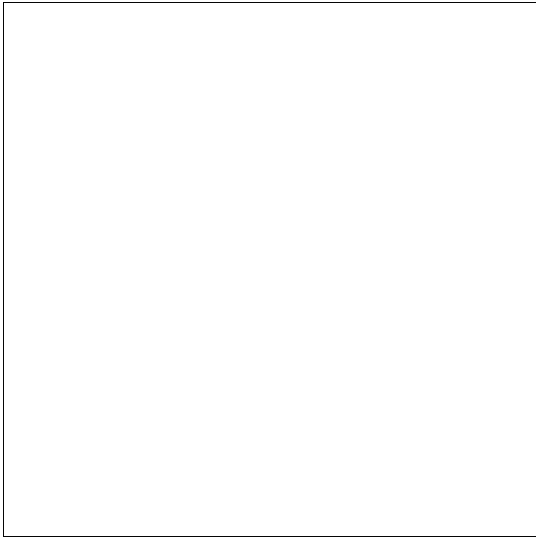
|| 5

✎ Cwi Debe, Tsemkxao Cwi, G#kao J. B.
Kxao, Kileni A. Fernando, Festus Soroab,
Sylvia Fernando, Kagece Khalie Niani

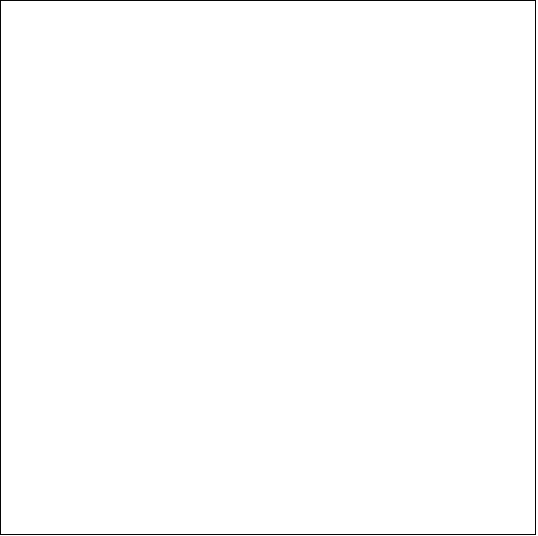
✎ Jamanovandu Urike

Katjiuongua, Elias N Nghitewa

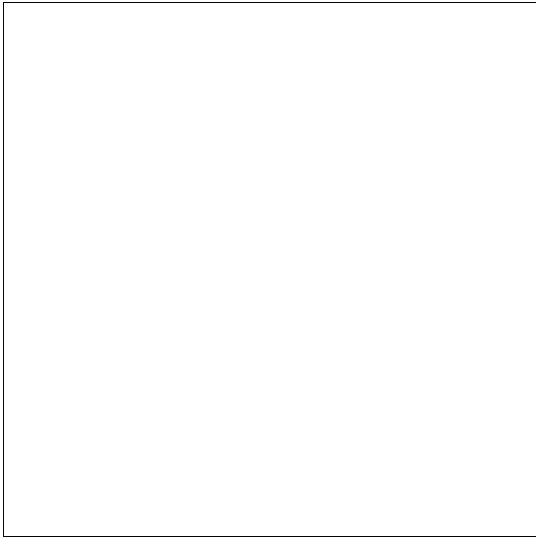
✎ Ju!#hoansi

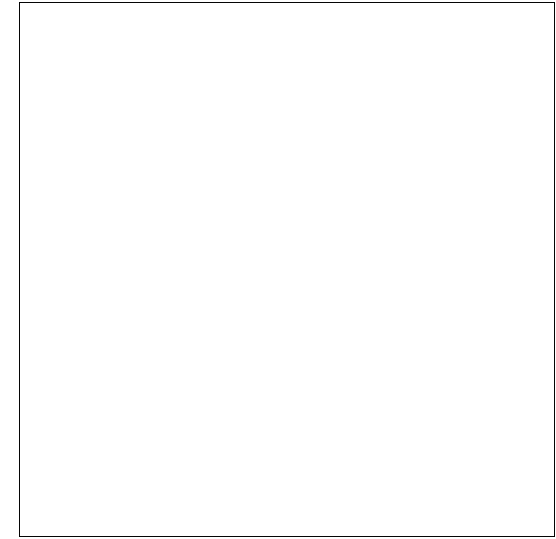
N!oma n|ui wece ka Hilifa koh ꞑxai he tsau, ha totoo |'an ha taqe ko n!oma 'ma. Ha taqe koh kaice |kae te Hilifa n!aroh ha |'ae ko ha taqe !'uin kota ha |'ae ha. Ka |kae kaice tahn ha taqe Hilifa hin tsau ka du da'a ka ||u q!u ka du ti. Ha tani ua ha taqe ko ti ka g|ae n|oan marisoan o ||oakxam hia. ||'Ae gesin ha taqe |kae tahn ka ha |oa xoana 'm. Hilifa n!oo ha taqe tcioa. Ha ba !ai barah tsan sa koh ꞑaun, te ||ama ha taqe ce te ku |kae. Ha taqe kaice jaqm, te khoe tca to'a ha ba koh o khuian.

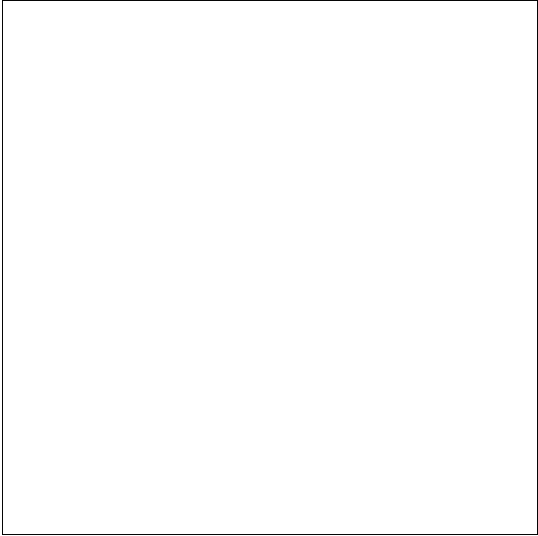
Nioma n|ui ha tsitsa'ha tage. "Ha-tce re o tih
aia? ||'Aea nere a o n|aba? A ||'aike loa n|oan.
Te loa ||koa tzi kana tjun'iang ||xai. A loa totoo
na mi meddah 'ma, loa ||ka mi skore i'xaiasi..."
"Hilifa mi i'han, a sin o barah sa o nexete ||au
ku i'uin mi." Ha se i'arixxao, are ha f'angsi ko
tca ha loa ha. Ha re tsa'ua? Mim kaice ||kae.
Are koh tsa' radio n'iang ko ||kae n|uia ju i'aua
n|ore ||kaia, "Mi kxae ||kaea to'a," ha loa ha.
Hilifa f'om tci'ma. "Te kare n||an tca a te ce ka
iai f'oa mba?" "N|ore ||kaia koara n'f'oma."

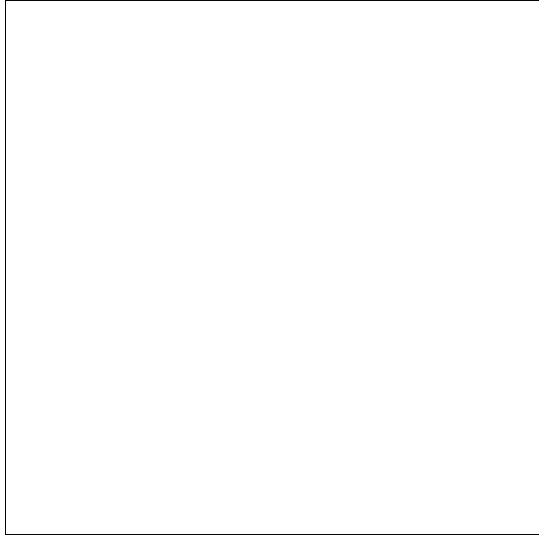
Hilifa n̄hao ua skore |xoa ko ɸ'angan!a'an. Ha
|oa ||koa |xoa !ka n|ang khoe ka si!a cu he ku
n̄hao. "Hatcere kxuia?" si!a tsitsa'a ha. Xabe
Hilifa |oa n||an tcin|ui, te ha taqe kokxuisi
!ahina ha |'hui n!angsi, "Koara n̄oma. Koara
n̄oma." Ha re naun !'uian ha |'ae ko ka ha taqe
!ai, Ha n!oo. Koere ha !xoana? Koere ha hoa
mari kota 'm?

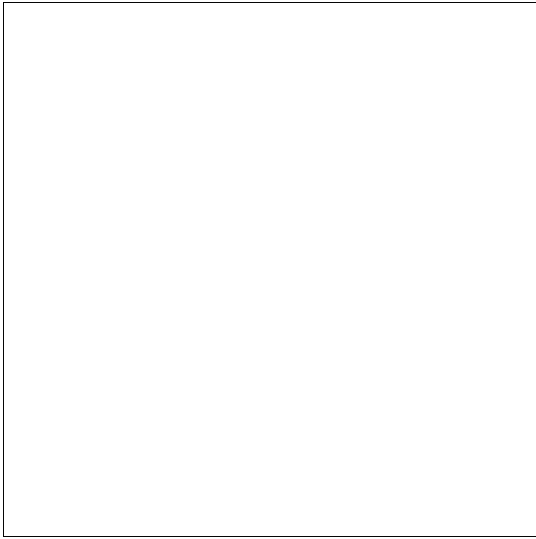
Kxuni toansi tsu Kave kota ||aq Muzaa hui
Hilifa ko tcisi ||xae||xae ka tani ua Oshakati.
"Kunuu ku kxoa ɸara ze ko g|a'a n!ang," si !oa
ha, "E !'huin ɸoan a ko e |'ae!ha !'han." Hilifa ||au
n̄ai ge tju te ɸxuru |xoa si!a ko teksi.

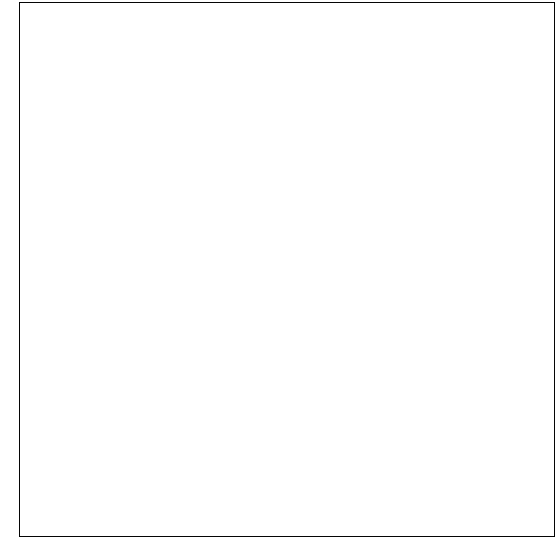
Hilifa koh nlanga ha banga khoea. Ha nlang
|xoa banga i'o n!aoa sa llag'in ha nlang te kui
|xoa ha g!ausi. "Koara n!om. Koara n!om."
"Hilifa? Hilifa, a re ge |xoa e!a?" Hilifa se tsau,
Ms Nelao koh n!unga ha ll'hansi. "Tsau Hilifa
mi tsitsa'a re koh o hatce?" Hilifa se khauru ha
|kaisih. "A |oa hoa ll'oagsi ko koa g!aehkei!" Ha
nlla |xoa ka ko n!hai kokxuia, "Magano, |oa
Hilifa ko ll'oagsi." Hilifa tokhom. Ms. Nelao
cinnihha |oa ixahin ha ko ll'ae sa o kxaice.

Ko kxuni khoara Hilifa koh ua kerka gl'a
nlang te |oa ju n!ui wece ko ha tage tci ooa.
"A!a koh are mi te koh ll'au ku i'uin mi. Ha |oa
mi te ko mi ll'au n!aroh nlang khoa ho ll'koa
jansin. Ha koh kare ka mi ika nlang. Mi n!aroh
gl'aoha ka ll'koa gl'aoha ka ha ika nlang |xoa
mi!"

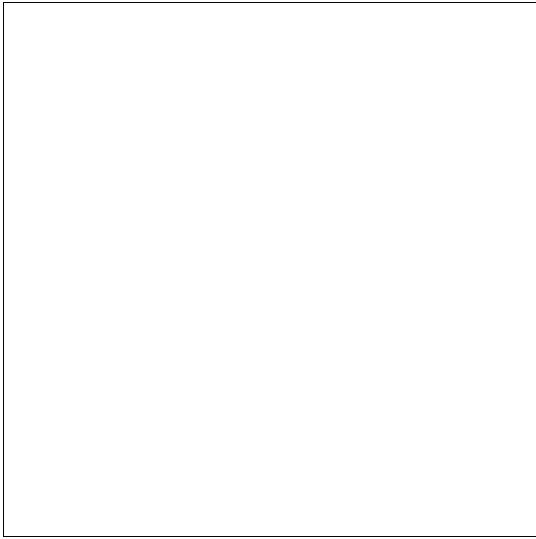
Hilifa ||'ha tih ko n!o'oma. Pause ||'aea ha koh n|anga klasn!ang. "Mi kxae n!ang ||'an" ha ji |'an ha ꞑarasi. Ka koh |oa o jia n!a'an, ha tsa'a |kae ta'msi, ha n!oo ta'msi ku nꞑai !ahian ha n|ai n!ang n!ana zoo sa taun. Ms. Nelaoa ꞑ'auce se ha. Ha tsitsa'a ha te ko hatce re o tih? "|oa o tci n|ui ," ha koe n||ae. Ha |'huisi tsa'a ||'hui kota n!oo t'amsi ko ha dohmn!ang. Ha g|a'asi ho koaq to'a he ha koh ꞑ'aun g!am.

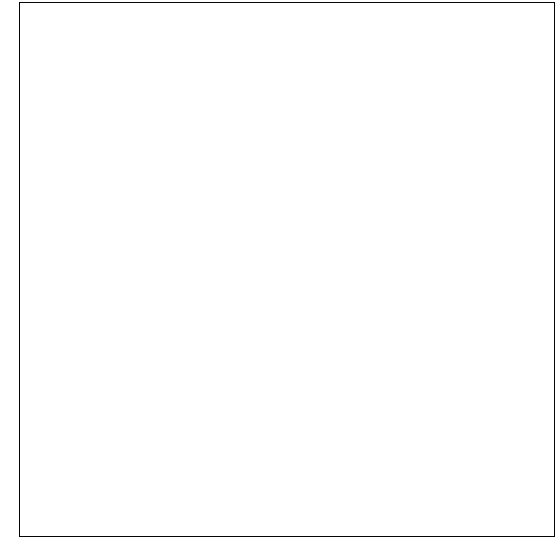
||Aq Muzaa n|oa |'an |oo kxao wecesi. Tsu Kave !oa Hilifa te ko si!a te tani ce ua ha ko Oshakati ko ka kxuni ku toan. Ha txun koh nꞑoahn |'an ha ko ha taqe ko ka ha koh o dshauma.

Nioosi n̄foahn g'iai ko tca Ndapanda di n̄'an
te iai. iAoh g'iaian kxae juasi, jusa i'xoana toma
kota f̄arasi. Sila |xom |'an Hilif̄a ||'a ha tage te
ge'e tsisi. Sila n̄foahn tci jansisa sila koh i'han
|xoa ha.

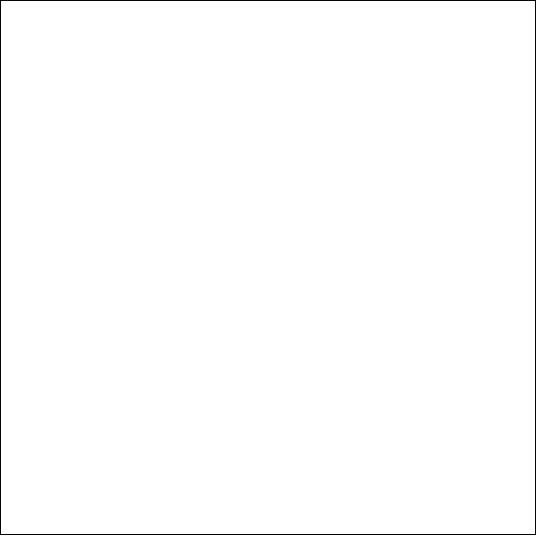
Ka Hilif̄a n̄||uri du somarasi oka nommerasi
khu ||'uhmi n̄||hoo ha n̄|ai. Ha |oa ||aea ka ko
tca g'f̄a'in ko ka ha g'ioa ka. Ha n̄io'o ka f̄ani.
Oka ha cinnih̄a f̄ang ha tage. Ha g'iausi coa ka
n̄f̄aisea tci ha f̄ang. Ha kurua ha tage ko ha
g'iahm khoea. Ha kuru ha |'ae ka ha n̄iua ha
tage ||'ao. "Somarasi se se kxae, n̄|hui
||kae||kxae f̄xaunusi," i'au n̄iarohkxao di, Nelao.
Hilif̄a hoa ha f̄xaunu ko tci kuru ka |'aesi te
kare f̄xaunu iahbia toa ||ae ||aq'in g'ixa. Xabe
n̄foan ka koara. Ju ku se koh ha f̄xaunu te
tani ua n̄iarohkxao di, Nelao.

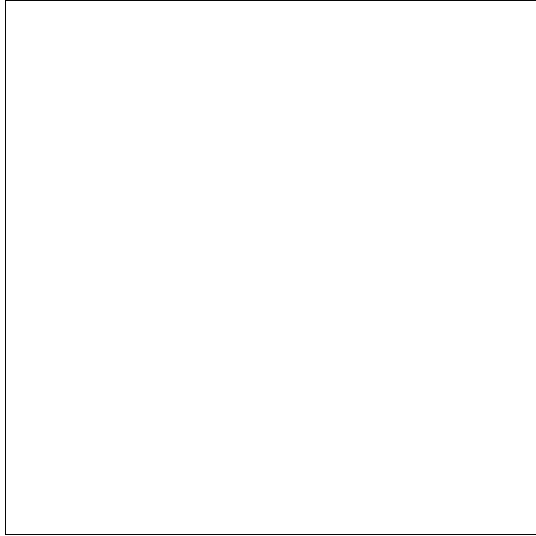
N!arohkxao di Nelao se Hilifa ||'a ha tekensi. Ka da'abi ꞑ'aun ua tju|ho ha !'au, "Hoe g|ae Hilifa. Mi kare a nꞑoahn |xoa." "Hatce re o tih?" Ha tsitsa'a ha. Aia |kae. Ha !oa mi te ko ha te kxae AIDS. Ha re !ai?" "Mi |oa !'han Hilifa, xabe ha n!obe |kae ka, ha kxae AIDS. Nꞑom koara. "Ko kxuisa ke ce te," Nꞑom koara. Nꞑom koara." Hilifa coa te tjin. " Ua tju, Hilifa," ha koe n||ae, " Mi g|ae |hoo a taqe."

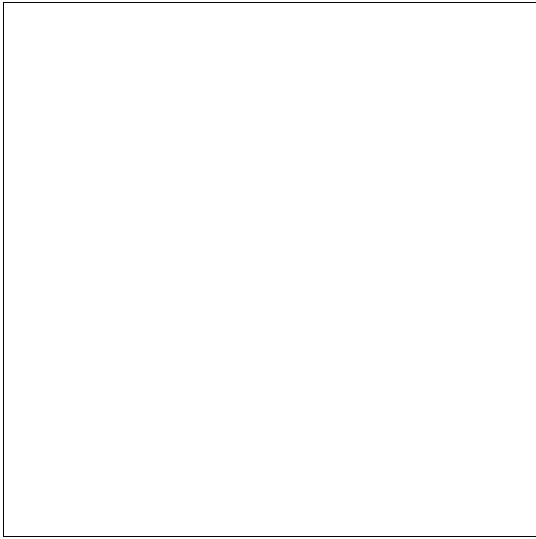
Hilifa !aah ua jusa !xoana toma sa. "Mi taqe. Mi taqe. Ha |oa tsau," ha tjin. Jusa !xoana toma u |xoa Hilifa ko !aoh te hoa Ndapanda di n!a'an ko g!ahm |ho. "Ha !ai, Hilifa," si!a koe n||ae |xoa !ka ta'm |kai.

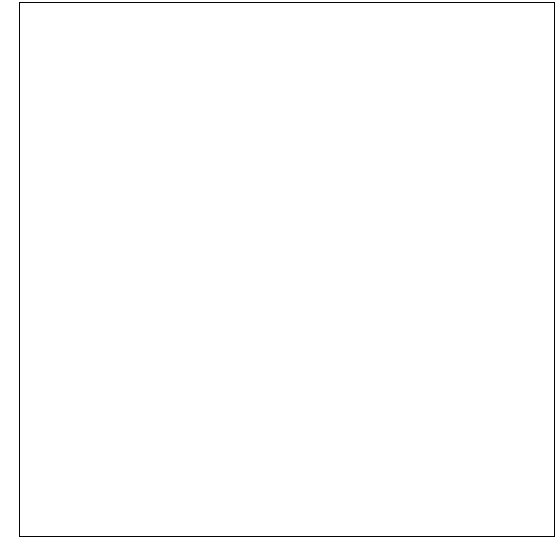
Hilifa ua tju te glae ho ha tage te ha ge te
n|oan 'msa o g||ore gasi. "Mi koh n|oan |'an a
ko lam-a he, Hilifa, xabe mi ka n|obe n||hui.
Se n|uubu ||xara n|ang n|hui ka gesin n|ang
tani ua tamate gesin ko tora. Sila ku n|ai
||'ama |'an mh ko ka," ka g||ore |uan Hilifa ua
n|u'ubu ||xara khoea. Ha se n|uhnkxaia toa o
n|uubu |uasias, n|uhnkxaia gian o tamate kota
kherri ga, caihu sa g|a'ina |auhn kota spinashi
sa |auhn, n|uubu|auhn sa o ca gasi kota
camaga |ae g|a'ina sa gian |aqbe. Ha tcaq ka
te khau tamate n|ai |ae ko tani ua tora."
Hatcere n|a'an |xoa ||xara ka ha tage |ai?" Ha
ko nace.

|Am o skore toansi Hilifa ||a ha ika koh n|obe
n|ang. Ha koh |aah gia tju|ho ||a ha gia n|ai
sea ha tage ko skore raportah. Ha |aah g|ama
darah n|ang te |'au, "Aia. Aia. Se mi skore
raportah. Mi ho 'A', 'A', kota 'A' sa |'hai." Hilifa
ho ha tage te ha cua g|ahm |ho. "Aia!" ha |'au.
"Aia! Tsau!" Ha |oa tsau.

N!arohkxao di, Nelao kua tsi g|ae ko ||'ae to'a he Hilifa koh u. Ha tsi g|ae ge te n#oahn |xoa ha taqe ko ||'aea g#a'in. Ha tsitsa'a Hilifa ||'a ha taqe "Aia Ndapanda a re ku tchi n|om sa ke o AIDS gasi woa?" "||'Aea to'a he mi !'hoan !ai mi koh kaice tokhom |'an doko ua," ha koe !oa kxui n!arohkxao di, Nelao. "Mi koh cinniha #om tca mi te |oa gu ka. Te ||'aea mi koh |kae he ua doko ha !oa mi te ko mi te kaice lata. N|om te kaa |oa hui mi." N!arohkxao di, Nelao !oa aia Ndapanda ko tca ha #au do ka hui Hilifa.

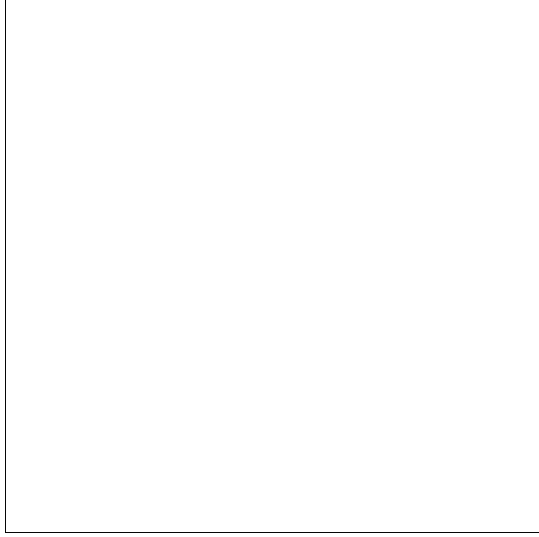

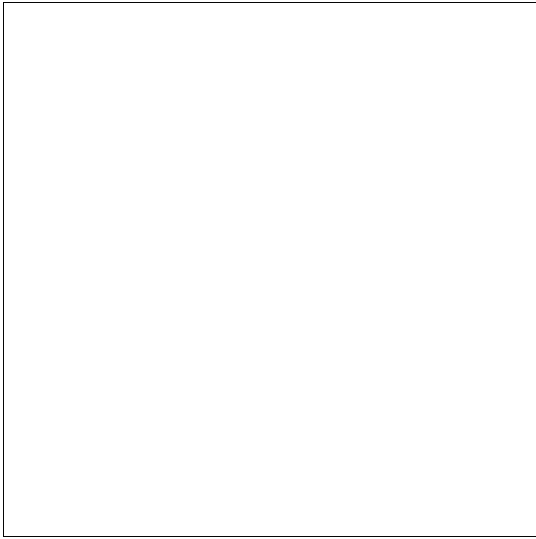
N!arohkxao di Nelao xabe !oa jusia !xoana toma Hilifa tca ha te xabe !'huin ha taqe. Si!a xabe !oa ha te ko si!a te hui ha. G|u n|ui waqnke ju ||aqin||aqin gesin sa !xona toma hoh g|ae |xoa 'msa ||'un ka si 'm. Hilifa ||'ae n|ui waqnke ku |'an si!a ku n!wu'ubumisa ||ama ha ||xara.

Gioa he hin toa Magano tcoh tsi huiā Hilifa ko
giu haqre. Hidipo hui |xoa ha ko da'a i'hu. Te
kahin si'a glae g'oo ||xaea kage din ka du
skore ||kxoasi.

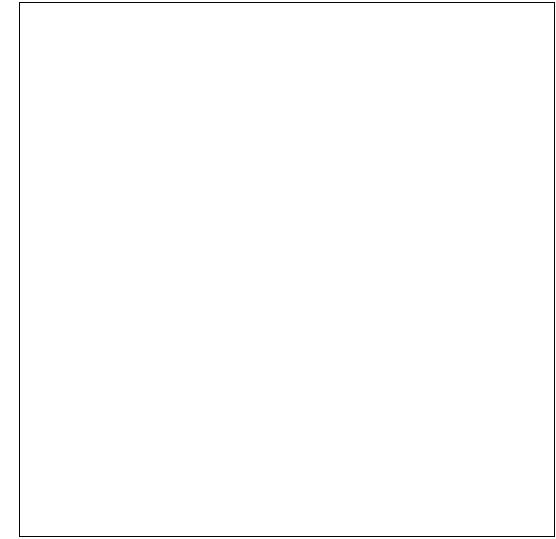

||'Aea Hilifa g'ia tju|ho ha tage tsitsa ha, "Hilifa,
mi i'han, mi kare ka mi n'hao |xoa a. Are ca
hui mi?" Hilifa gu ha tage f'han te ha tage
glani ha. Sa n'hao ua koa iahin sa kxae tsausih
g'ia'a. Ha tsitsa'a ha, "Are cinihā f'ang ||'ae sa a
||u'un |xoa a tsu kunuu ko buru ko khuinke? A
koh ||u |'ua buru ko iahin ika te buru glae
n'ham ||ua i'hu. A ba glae du khauru |'an itsa
ko ha."

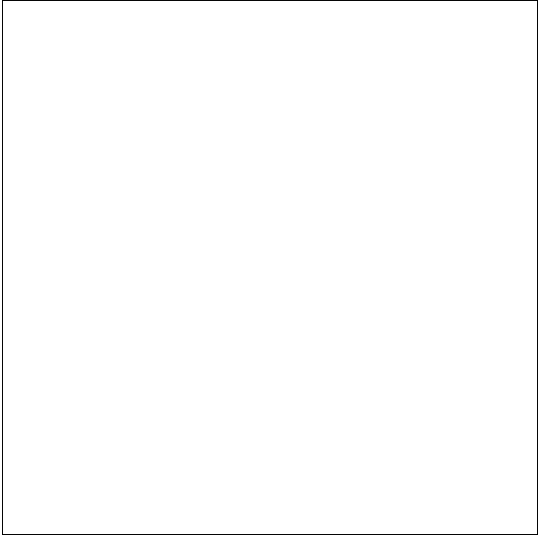

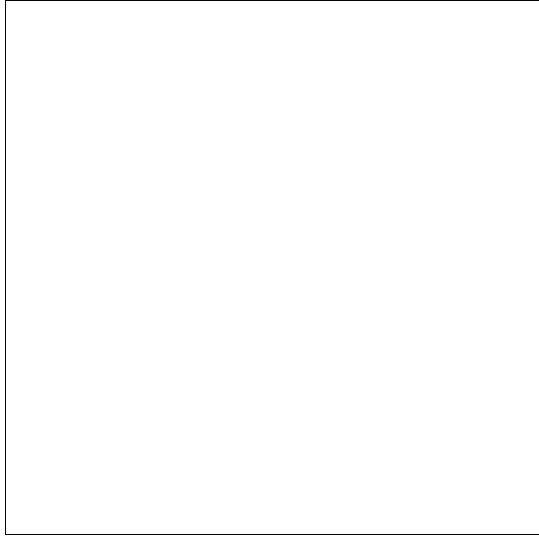
“Se, n|ang n|aq to’a. G|ae khau ka gesin n|ang tani ua tju|’ho.” Ka Hilifa khau n|ang, ha taqe ko, “A re ꞑ’ang ce ||’aea a koh o da’am!o he koh sin ‘m |xoa n|ang ko ka !osi. A |oa ua tzi ko beke n|e’e!” “Ee, mi g!u ko n!obe khui,” ꞑ’ang ce Hilifa, ha dshi.

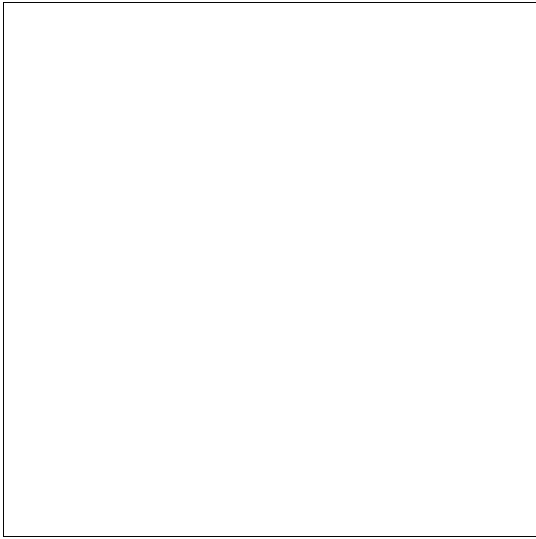
Ka Hilifa g!a tju|ho ha !oa ha taqe ko tca ha n!aroh ko |ama to’a. “N!aroh kxaodi Nelao koh !oa si!a ko HIV kota AIDS kota tca ju oo !’huian jua |kae. Magano kota Hidipo ku u hui |xoa ha ko !aoh ||kxoasi ka kahin si!a g|ae du ||xae skore ||kxoasi,” khuian ha oo !oa ha.

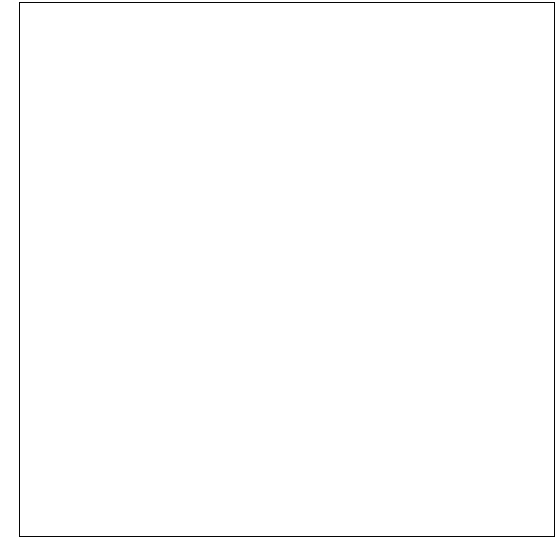
||'Aea sa ua tju||'ho Hiliifa ||'a taze koh kaice
||'hain. Hiliifa n|oan ti. A Ndapanda gu g|xa
boksi ma ko g|ahm f|aba n|ang. "Hiliifa ka ke o
a ga. Tcisa gea boksia he ||'a n|ang ku n|ai
f|ang a ko kore a ||ama."

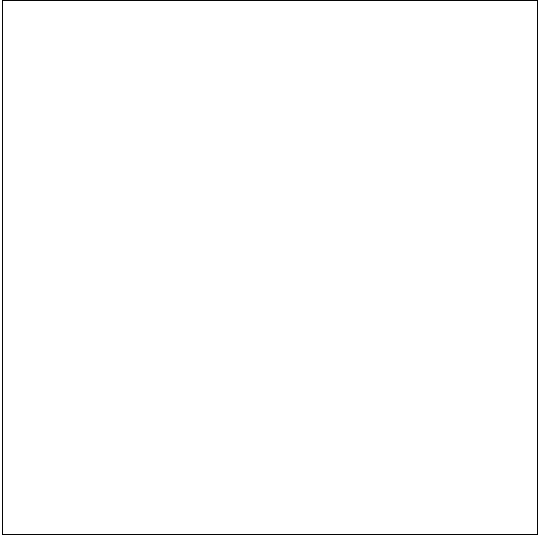
"A re du hatce ko a ho ka?" Magano tsitsa'a.
"N|ang tia ia i'uin ia i'aesi n|ang ||au ku 'm
jansin. Se 'msi f|xaunua n|a'an," ha koe n||ae.
"Hajoe re f|ang ce 'msa jan i'an ha?" Ha koe
n||ae.

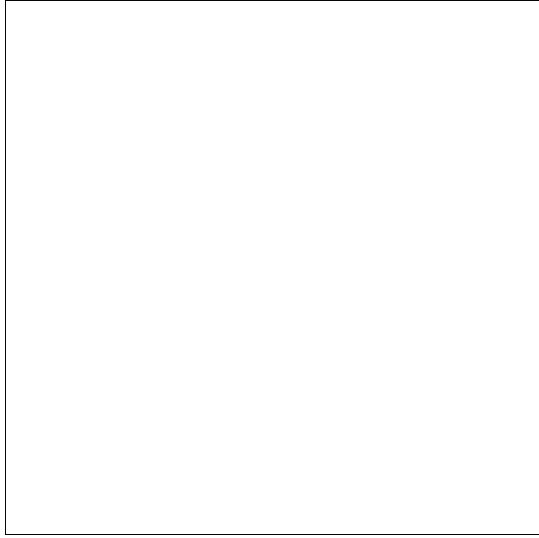
Ha g!xa ||'aua ko boksi n!ang, te n|hui coe tci n|e'e n|e'esi. "Fotoa ke a ba ||'ae. A hin ko o ha !'han o kxaice. Fotoa ke o ||'aea mi ko gu a he tani ua a ko a txun sa a !u-n!a'an si !kasi koh kaice n|ang. Ka ke a tzaaua o kxaice g|ai. A re Ɂ'ang tca a koh oo tjian he mi koh |oa tca ka gesin te ceka g|a'i, khuin a ba koh oo ||'aea mi koh ko barah o kaice ||ama ||'aea tsa n|hui khoe."

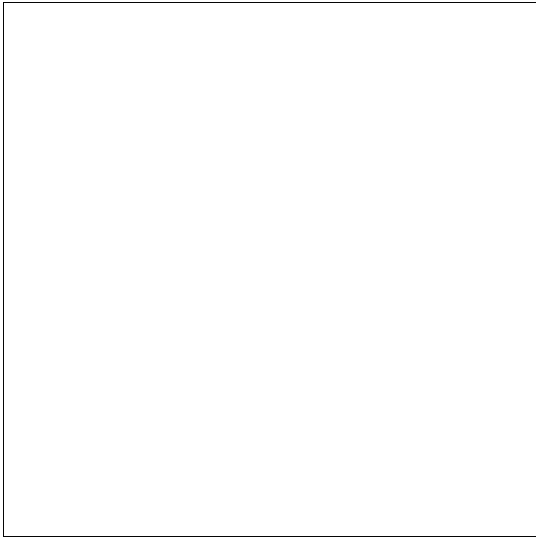
||Ama ha nɁai sea si!a ko Ɂxaunu !ahbi n!a'an. "N!am woanqn sa ke ku n||ae ka a |oa gu HIV." Ha koe !oa si!a. "Ha |oa gu HIV ko ||ama tzi tju n|e'e nɁai ||koa, kana g!u ||ka tjua n|e'e. N!ahma khoe, tzi Ɂ'oma kana tzxama khoe ko g!ausi ||kae |xoa jua kxae HIV kosin AIDS ka to'a ciniha sin jan. Ka sin jan ko ku nɁai ||koa kopisi kosin n|usi ||kae |xoa jua kxae HIV kosin AIDS. Te a cete |oa ho ka ko ||ama nɁhai kosin g!o'o khoea. A cete |oa ho ||ama ka ko ||ama g!un!angzaqni n!aisi gɁuha kosin tzin kana tcaqau."

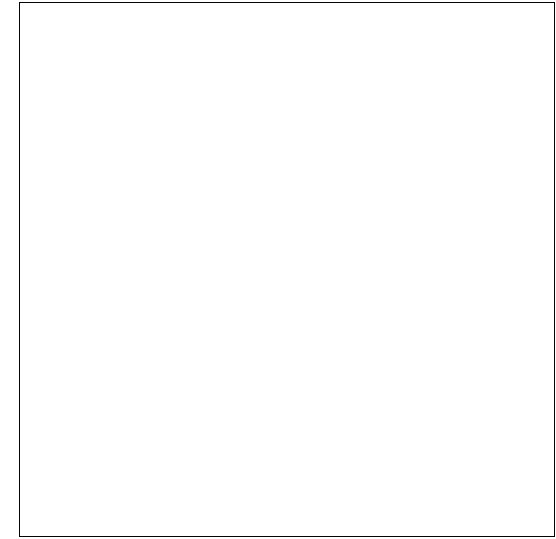
Hilifa llae fe'a ha 'lae ko boksi te tjin. Ha taqe
n'ahma fe'a ha 'lae ko ha llae |xoma te koe
nlla. "Ka ni kxoe nlang |xu ge |xoa a nlang
'uin a." Ha n'ahma ha te koe nlla. "Hilifa mi
'han. A 'han tca mi te ho mi 'lae te |kae, llae
to'a mi ka glae ge |xoa a ba. Mi |oa kare ka a
ika ta'am |kau. fe'Ang tca mi koh oo area a.
fe'Ang nlang 'han ko a ba te ho ha 'lae te are
a."

Ms. Nelao nfoahn fe'asara 'an sila ko tcin lla
|kaea ku oo gl'a'am ju. "Ka ju n|ui kxae HIV
kosiin AIDS ju 'ha llaa lla |kaea ko l'ang
khoa. kahn m |u llaa lla |kaea l'arisi kosi tzausi
iaiansi. Ka m n'ai llaa lla |kaea fe'arasi, naqnisi, l'ari
kosiin llaqma llaa. Ha nfoahn fe'asara tca kahn
ju oo n'ai llaa lla |kaea l'arisi kosiin naqni te ju fe'au
n'ai gaqaua ka." Ka mi kxae l'habihe ka tcaq
l'ang fe'au ka ju laelae se |xoa a ko ka. "Ju
fe'au ka ju i'o l'habi tzi, ko ka l'ui'an," ha koe
nlla.

Ha tae cinniha n̄oahn, “A tsu Kave he gea Oshakati ku xoana ||koa |’an m ko mari. Ha !oa mi te ko ha te ku !’uin a. Mi n̄oahn |xoa ha ko ka tci oa. A m ku ua |xoa skore ko Kanuu, ha !’han. Kanuu gea xraat 4 n!ana a. Si ||au ka !’uin a.” “Mi are mi tsu Kave kosin g||aq Muzaa,” Hilifa koe n||ae. “Mi are Kanuu kui |xoa. A re n!hae jan ka si !’uin a?” “In’in, mi !’han. Mi |u g|ae jan. A ||au te !’uin mi. Mi !ka n|a’ng ko ka mi kxae !’han jan.”

N!oo ko skore Ms. Nelao n!aroh si ko HIV kosin AIDS. Da’abi koqa. Si!a koh tsa’a tca ke ko radio n!ang, Te ju |oa n̄oahn ka ko tju|ho. “Kore ka ||ama?” Magano koe tsitsa’a. “Ju re noun gua ka?” Hidipo tsitsa’a Ms. Nelao n̄oahn ₪asara |’an si!a ko tca HIV te o ka |kae !u. Te ka ju kxae HIV |kaea, ka gea |’ang !ka ka !kuia n!ang sin. “Ka sin ku |kau u kahin ju ko ha te kxae AIDS.”